

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедру

_____ Катерина ПЕТРОВСЬКА
«24» листопада 2024

**СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ТА АДАПТАЦІЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ
ОСІБ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти, групи м23СР-з
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма: Поствоєнна
соціально-психологічна реабілітація
Оксана ЧОРНА

Керівник: к. пед. н., доц. Анастасія ТУРГЕНЄВА

Рецензент: к. пед. н., доц. Анастасія ПОПОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. КОВОРКІНГ УКРАЇНСЬКО-ЕТНІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ У КРАКОВІ (ПОЛЬЩА)	7
Опис заявки.....	7
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2. НАДАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ, ЮРИДИЧНОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ТА ПІДТРИМКИ ЛЮДЯМ, ЩО ТИМЧАСОВО ЗАЛИШИЛИ СВОЇ ДОМІВКИ	24
Опис заявки.....	24
Висновки до другого розділу	49
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Соціальна інтеграція та адаптація переміщених осіб є одним із ключових викликів сучасного суспільства в умовах зростання масштабів міграції, спричиненої збройними конфліктами, економічними кризами та екологічними катастрофами. Війна в Україні, яка розпочалася в 2014 році і посилилася внаслідок повномасштабного вторгнення у 2022 році, призвела до значного переміщення людей як всередині країни, так і за її межі. Польща стала одним із найбільших центрів прийому українських біженців, що створило нові виклики для систем соціального захисту, освіти, охорони здоров'я та ринку праці обох країн.

Український досвід адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО) може слугувати важливим прикладом для інших держав, які стикаються з подібними викликами. Водночас польський досвід інтеграції біженців демонструє ефективність та проблемні аспекти взаємодії між громадянським суспільством, державними інституціями та міжнародними організаціями. Вивчення цього двостороннього досвіду є важливим для розробки інноваційних підходів до соціальної інтеграції, які можуть бути адаптовані до інших контекстів.

Актуальність теми також визначається необхідністю посилення міжкультурного діалогу, розбудови соціальної згуртованості та попередження соціальної напруги у приймаючих громадах. Вивчення українського та польського досвіду дозволяє зрозуміти, як інтеграційні процеси впливають на взаємне збагачення культур і соціальну стабільність у суспільствах.

Аналіз механізмів соціальної інтеграції та адаптації переміщених осіб є не лише практично значущим, але й необхідним для створення ефективних моделей соціальної політики, що сприятимуть сталому розвитку суспільства в умовах сучасних викликів.

Питання переміщених осіб та способи його вирішення досліджувалися в різних галузях наукового знання, зокрема соціології, демографії, філософії, культурології, політології, психології та соціальної роботи (О. Блинова, Ф. Василюк, Н. Лебедева, К. Оберг, Н. Палагіна, Ю. Платонов, Г. Солдатова, Т. Стефаненко, В. Хесле, Л. Шайгерова, О. Шлягіна та ін.).

Крім того, окремі аспекти інтеграції та адаптації переміщених осіб досліджувалися в працях Т. Доронюк, О. Міхеєвої, Ю. Муромцевої, І. Нестайко, В. Середи, А. Солодько, які зосереджували увагу на соціальних, психологічних та культурних викликах, пов'язаних із переміщенням. Їхні дослідження стосуються як загальних теоретичних аспектів, так і прикладних рішень у контексті надання допомоги, забезпечення інтеграції та створення умов для повноцінного життя внутрішньо переміщених осіб у нових соціальних середовищах.

Аналіз українського та польського досвіду у цій сфері демонструє, що успішна інтеграція та адаптація можлива завдяки реалізації цільових програм і проєктів, які враховують потреби як переміщених осіб, так і приймаючих громад.

Написання проєктів у цій галузі є необхідним для:

- Привернення уваги до проблеми: проєкти дозволяють структуровано представити актуальні виклики, з якими стикаються переміщені особи, та привернути до них увагу державних, міжнародних і громадських організацій.
- Мобілізації ресурсів: для успішної реалізації інтеграційних програм потрібні фінансові, організаційні та кадрові ресурси, які можна залучити через грантові конкурси, партнерські ініціативи та благодійні фонди.
- Розробки інноваційних рішень: проєктна діяльність створює можливість для апробації нових підходів до інтеграції та адаптації, наприклад, через освітні програми, міжкультурний діалог чи соціальні стартапи.
- Посилення міжкультурного діалогу: проєкти, спрямовані на інтеграцію, сприяють взаєморозумінню між переміщеними особами та

місцевими громадами, зменшують соціальну напругу й сприяють культурному взаємозбагаченню.

– Моніторингу та оцінки: завдяки проектам можна оцінити ефективність існуючих механізмів підтримки переміщених осіб і визначити напрями для їхнього вдосконалення.

Таким чином, написання та впровадження проектів є не лише практичною необхідністю, але й важливим інструментом для забезпечення сталих результатів у вирішенні проблем соціальної інтеграції та адаптації. У контексті українського та польського досвіду саме через проектну діяльність можливо реалізувати ефективні моделі підтримки переміщених осіб, сприяти соціальній згуртованості й забезпечити гармонійний розвиток громад. Це призвело до вибору теми магістерського дослідження **«Соціальна інтеграція та адаптація переміщених осіб: український та польський досвід»**.

Об'єкт дослідження – процес соціальної інтеграції та адаптації переміщених осіб.

Предмет дослідження – особливості інтеграції та адаптації переміщених осіб у приймаючих громадах, зокрема в Україні та Польщі.

Мета дослідження – розкрити вплив проектних ініціатив на забезпечення соціальної інтеграції та адаптації переміщених осіб у контексті українського і польського досвіду.

Відповідно до проблеми, об'єкта, предмета і мети дослідження вирішувалися такі **завдання**:

1. Сформулювати основну проблему дослідження та обґрунтувати її актуальність у сучасному контексті.

2. Дослідити концепцію створення коворкінгу як простору для інтеграції українських традицій та підтримки переміщених осіб у Польщі (на прикладі проекту).

3. Розкрити практичні аспекти організації комплексної соціально-психологічної, юридичної, інформаційної допомоги та підтримки людям, що тимчасово залишили свої домівки (на прикладі проекту).

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс різноманітних **методів дослідження**: загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення використовувалися для вивчення праць зарубіжних і вітчизняних науковців); емпіричні (спостереження, бесіди, опитування); статистичні методи (кількісний аналіз даних, обробка й інтерпретація отриманих даних, порівняння статистичних показників).

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг магістерської роботи становить 75 сторінок, основний зміст викладено на 52 сторінках.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі представлено опис двох проєктів, які мають різний рівень реалізації, але спрямовані на розв'язання проблеми соціальної інтеграції та адаптації переміщених осіб:

1. Проєкт «Коворкінг українсько-етнічної спільноти у Кракові (Польща)».

Проєкт мав на меті створення простору для інтеграції українських традицій у польське середовище, підтримки українських матерів у складних життєвих обставинах та збереження етнічної ідентичності. Серед основних ініціатив були:

– Культурний обмін: організація заходів, що сприяють взаємозбагаченню культур.

– Мовні ініціативи: створення програм для вивчення української мови у Польщі та польської серед українців.

– Спільні свята та творчі проєкти: проведення заходів, які популяризують традиції обох країн, та спільна діяльність митців.

– Гастрономічні інновації та інтелектуальні ініціативи: створення платформи для кулінарного діалогу та дослідження спільної історії.

На жаль, попри соціальну значущість ідеї, проєкт не отримав підтримки від грантодавця, що може бути пов'язано з необхідністю вдосконалення його концепції, деталізації механізмів реалізації чи адаптації до вимог грантодавців. Водночас це вказує на перспективність продовження роботи в напрямі залучення нових джерел фінансування та удосконалення окремих аспектів.

2. Проєкт «Надання комплексної соціально-психологічної, юридичної, інформаційної допомоги та підтримки людям, що тимчасово залишили свої домівки». Ця ініціатива була успішно реалізована та мала значний соціальний вплив. Основна увага була спрямована на:

- Психологічну підтримку: стабілізацію ментального здоров'я внутрішньо переміщених осіб через тренінги, консультації та групову підтримку.

- Юридичну допомогу: надання консультацій щодо законодавства України, допомога у підготовці документів, що сприяло захисту прав громадян та отриманню компенсацій.

- Об'єднання громад: створення планів відновлення побуту, розвитку громад та залучення населення до активної участі у відновленні регіонів, що постраждали від війни.

Проект забезпечив підтримку понад 500 осіб, сприяв їхній адаптації до нових умов життя, покращенню психо-емоційного стану та підвищенню правової обізнаності.

Порівняння та підсумок.

Перший проект продемонстрував потенціал культурної дипломатії та інтеграції українських традицій у міжнародний контекст. Хоча він не отримав фінансування, його концепція є перспективною і потребує доопрацювання. Другий проект став успішним прикладом адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам, використовуючи комплексний підхід до вирішення їхніх соціальних, психологічних та юридичних потреб.

Обидва проекти свідчать про важливість інноваційних підходів до вирішення соціальних викликів. Вони показують, як збереження культурної ідентичності, підтримка вразливих категорій населення та створення нових можливостей для розвитку можуть сприяти формуванню стійких та інтегрованих громад. Незважаючи на труднощі, такі ініціативи є важливими для підтримки та адаптації постраждалих від війни осіб, а також для збереження й популяризації української культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бідак В. Я. Соціально-захисні проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах підвищеної ризикованості суспільства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20(1). С. 47-51.
2. Бойко Н., Скокова Л. Українсько-польські реляції під час війни 2022 року в Україні: підґрунтя та наслідки (соціологічний аналіз). *The security architecture of European and Euro-Atlantic spaces : Scientific monograph [science eds. T. Astramovich-Leik, Ya. Turchyn, O. Horbach, O. Tsebenko]*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. С. 13-28.
3. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції : наукова доповідь / О. М. Балакірева та ін. ; за ред. О. М. Балакіревої. Київ : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2016. 140 с.
4. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки : монографія / Алексеєнко Т. Ф., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю., Бібік Д. Д. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с.
5. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 448 с.
6. Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
7. Дабло Л. Коворкінг – нова платформа соціокультурної взаємодії у сучасному світі. *Феномен культури постглобалізму* : зб. мат. I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 27 листопада 2020 р. : у 2 ч. / Маріуп. держ. ун-т ; гол. ред. Ю. С. Сабадаш ; упоряд. С. Янковський ; техн. ред. О.В. Дейниченко. Маріуполь : МДУ, 2020. Ч. I. С. 70-72.

8. Дей М. О. Управління науковими проектами: особливості написання успішної заявки на грант. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. Вип. 1. С. 212-215.

9. Дуля А. Особливості соціальної допомоги особам, які потребують тимчасового захисту в Польській Республіці. *Ввічливість. Humanitas*, 2022, Вип. 2. С. 82-88.

10. Дячук В. Поляки досі у фаворі: як війна змінила уявлення українців про відносини з державами-сусідами. *Infopost*. 15 січня 2023 р. URL: <https://infopost.media/polyaky-dosi-u-favori-yak-vijna-zminylya-uyavlennya-ukrayincziv-pro-vidnosyny-z-derzhavamy-susidamy/>

11. Єнін М. Н. Соціальна адаптація та інтеграція біженців з України за кордоном (приклад Польщі). *Трансформація українського суспільства в цифрову еру* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 23 березня 2023 р.). Одеса : Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», 2023. С. 132-136.

12. Загальна інформація щодо здобуття грантів. Новобасанська громада. URL: <http://novobasanska.gromada.org.ua/konkursi-ta-granti-1527572243/>

13. Зінченко О. С. Теоретичні засади дослідження соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. №4 (29). С.47-53.

14. Комунікації в організаціях: процес, типи, зв'язки, бар'єри. Osvita.UA. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/15040/>

15. Нестайко І. Соціальна адаптація та інтеграція внутрішньо переміщених осіб в результаті війни (польський погляд). *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки* : Збірник тез II Міжнародної наукової конференції, 21-22 квітня 2022 р. / Упорядники: А. А. Криськов, В. В. Вишньовський та Н. В. Габрусєва. Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2022. С. 18-20.

16. Нові ідеї розвитку: від міні-гранту до проектної діяльності / М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; [підгот. М. Адаменко ; відп. ред. Т. Богуш]. Київ : Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого, 2018. 47 с.

17. Песоцька Ю. Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. *Social Work and Education*, 2022. Vol. 9. №1. P. 89-99.

18. Поліщук В. А. Соціальна робота з біженцями. *Наук. вісник Ужгородського ун-ту. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. Вип. 1 (38). С. 215-218.

19. Попова А. С. Соціальна робота з мігрантами в Україні: досвід недержавних організацій. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології і педагогіки: матеріали міжнародної наукової конференції*, м. Київ, 1-2 грудня 2017 р. К.: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. С. 219-222.

20. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI : станом на 03.08.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>

21. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI : станом на 03.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

22. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 30.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18/ed20231230#Text>

23. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР : станом на 30.10.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97%D0%B2%D1%80/ed20241030#Text>

24. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум*. 2015. № 2. С. 65-72.

25. Слосанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія / за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. В. А. Поліщук. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382 с.

26. Снігур Х. Коворкінг: переваги та недоліки в організації робочих місць. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. Вип. 4. С. 117-124.

27. Сутність інтеграції. Практичні аспекти. URL: <http://chaika.org.ua/sutnist-intehratsii-praktychni-aspekty>

28. Федоренко О. Теоретична модель соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у громаду. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 1. С. 17-21.

29. Хомич Л., Коваленко О. Формування цінності особистості в освітньому просторі Польщі – основа гуманізму: підтримка вимушених переселенців з України. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта ХХІ століття»*. 2022. 1 (5), С. 113-124.

30. Цаплін В. Є. Напрямки розвитку коворкінгів в Україні. *Політ. Сучасні проблеми науки* : тези доповідей ХХІ Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Національний авіаційний університет. Київ, 2021. С. 164-166.

31. Як соціальні проекти розвивають громади та сприяють інтеграції внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16001>

32. Янченко Н. В., Головка-Марченко І. С., Тихомирова А. О., Ярець М. В. Підвищення ефективності праці за рахунок коворкінг-центрів. *Проблеми економіки*. 2020. № 2 (44). С. 331-337.

33. CEI-supported Ukrainian educational hub opens in Poland. CEI: веб-сайт. URL: <https://www.cei.int/news/9399/cei-supported-ukrainian-educational-hub-opensin-poland>

34. Kujawski M. Relacje polsko-ukraińskie są znacznie lepsze, niż mogłoby się wydawać. *Rzeczpospolita* 13. czerwca 2024. URL: <https://www.rp.pl/opinie->

[polityczno-spoleczne/art40612211-michal-kujawski-relacje-polsko-ukrainskie-sa-znacznie-lepsze-niz-mogloby-sie-wydawac](#)

35. O pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa : Ustawa Polska z dnia 12 marca 2022 r. Dziennik Ustaw. 2022. Poz. 583. S. 46.

36. O nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej : Ustawa Polska z dnia 5 sierpnia 2015 r. Dziennik Ustaw. 2021 r. Poz. 945. S. 32.